

Kim H. B. — аспірантка кафедри філософії і соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК: 37+1+378.112

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ

У статті розглядаються проблеми сучасного освітянського процесу в Україні в контексті загальної спрямованості соціальних змін. Визначаються особливості управління освіти в контексті прикладних аспектів філософії управління та філософії освіти.

Ключові слова: управління, суспільство, освіта, інформаційна взаємодія.

УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ УКРАИНСКОЙ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматриваются проблемы современного образовательного процесса в Украине в контексте общей направленности социальных изменений. Определяются особенности управления образования в контексте прикладных аспектов философии управления и философии образования.

Ключевые слова: управление, общество, образование, информационное взаимодействие.

THE REGULATION OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN REALITY

The article reveals the problems of the modern educational process in Ukraine in the context of general trend of social changes. Peculiarities of regulation of education are determined in the context of applied aspects of philosophy of regulation and philosophy of education.

Key words: regulation, society, education, informational interaction.

Трансформації в європейській системі освіти, до якої залучена й українська, а також перетворення в економічній, політичній та інших сферах, призвели до руйнування суспільної системи заохочень та підтримки українських освітян, відірваності у рівні підготовки між середньою та вищою школами, зневіри студентів в справедливості та адекватності національної системи освіти та багато іншого. Тому проблема управління освітянського процесу в Україні є надзвичайно актуальною, обумовлена необхідністю вирішення шереги питань теоретико-методологічного та практичного характеру.

Проблемам освітянського процесу присвячено велику кількість робіт. Слід виділити здобутки таких визначних вчених, як В. П. Андрущенко, Г. С. Гершунський, С. Б. Кримський, В. С. Лук'янець, В. С. Лутай, М. І. Михальченко і т. д. Особливого значення для визначення особливостей управління освіти України в даному дослідженні набули доробки В. Кременя, С. Пазиніча, І. Предборської, Г. Вишинської, В. Гуменюк та ін.

Метою статті є визначення особливостей регулювання української освіти в контексті необхідності вирішення освітянських проблем.

Сучасний світ характеризується ідеологічною безструктурністю, безформністю, безмістовністю, світоглядним розладом, відсутністю зрозумілих істин. Тому сьогодні велика відповідальність лягає на освіту, яка «повинна зберегти духовно-культурні цінності людини і ствердити нові. Освіта мусить вибудувати і ствердити імперативи, які структурують реальність, перетворюють світ із «хаосу» в «космос», внести в свідомість людини життєво ствердуючі світоглядні орієнтири» [6; 498].

Дослідження проблем управління освіти в Україні викликає істотні труднощі, зумовлені тим, що освіта є надзвичайно складною та багатоаспектною системою, та вимагає системного аналізу найважливіших аспектів у їх цілісності та зв'язку з іншими соціальними системами.

Насамперед слід звернутися до визначення терміну «управління», що є синонімом регулювання. Регулювання (від лат. *regula* — правило) означає упорядковування, встановлення в певному порядку, а також спрямовування розвитку, руху чого-небудь з метою впорядкування, створення системи [9; 789].

В. Гуменюк визначає управління як вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Управління забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів [10]. До основних аспектів сутності управління відносять: цільовий, функціональний, технологічний, соціально-психологічний, організаційний, змістовий, структурний аспекти. Усвідомлення сутності управління може відбутись лише з урахуванням всіх наведених її аспектів, найважливішим з яких вважається цільовий аспект, оскільки він спрямовує спільну діяльність людей, визначає методи управління. В. Кремень розглядає управління як певну сукупність процесів, спрямованих на успішне отримання заздалегідь обраних або визначених результатів [6]. На думку В. Плахова, управління здійснюється шляхом інформаційної взаємодії, тобто «стан, поведінка об'єкта (системи), що управляється, детермінується деякою структурою, яка має інформаційну природу. Отже, для того, щоб управління відбулося, повинна існувати програма, яка задає цей стан і в якій записана потрібна майбутня системна поведінка. Без такої наперед сформованої програми не може бути управління, і, отже, вона є законом управління системою» [8; 67].

Щодо сутності управління освітою, то науковці визначають його як «цілеспрямований вплив суб'єктів управління різних рівнів (державного, регіонального, місцевого) на всі ланки освіти з метою створення умов для гармонійного розвитку та самореалізації особистості, життєдіяльність якої забезпечує збереження і подальший розвиток соціального організму та культури суспільства» [10; 191]. Отже, комплексний вплив на освітянський процес може спонукати до розвитку особистості, а в подальшому і всього суспільства. Кожне покоління вбирає надбаний досвід попередніх поколінь, відтворює культуру суспільства, а також породжує новий досвід, що буде передаватись наступним поколінням.

Науковці зазначають, що «при визначенні розвитку як якісної зміни системи слід виходити з того, що воно являє собою процес, якому іманентні три таких характерних ознаки. Перша з них визначається наявністю певної сукупності якісних змін у системі. Другою ознакою розвитку виступає те, що принаймні частина вказаних змін носить незворотній характер. Нарешті, сутність третьої ознаки розвитку полягає у наявності певної спрямованості загального характеру цих змін» [6; 91]. Загальна спрямованість змін в українській освіті обумовлена світовими інтеграційними процесами, а саме Болонським процесом, що полягає у згуртованості європейських країн задля розвитку їхніх інтелектуальних ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності їхніх освітніх систем.

Розвиток та управління освіти обумовлені соціально-економічними процесами, що відбуваються у світі та в межах конкретної держави. Сьогодні динамічні перетворення відбуваються як у глобальному вимірі, так і в межах нашої країни. Потужний науково-технічний прогрес накладає свій відбиток на кожний аспект життєдіяльності, що має позитивні, а в більшості негативні наслідки для людства, на чому акцентують увагу науковці (А. Тоффлер, К. Поппер та інші). Так, С. Кримський висловлюється про втрату благоговіння перед існуючим, поваги до нього та відповідальності за буття, про людську неможливість пристосовуватись до динамічних змін, і навіть про можливість знищення людства [7].

Сучасний період багато вчених називають «перехідним», оскільки відбувається зміна політичних режимів, державного устрою, світоглядних позицій, настроїв українців і т. д. Встановлюється демократія в Україні або принаймні здійснюються спроби встановити її. В будь-якому разі не можна нехтувати особливостями, що несе із собою час змін, інакше можна неадекватно сприйняти дійсність та неправильно сформулювати уявлення про оточуюче середовище. У своїй монографії В. Кремень визначає особливістю перехідного періоду той факт, що старі стереотипи ще не відійшли у минуле, а нове розуміння історичного шляху України, її сьогоденних проблем та перспектив на майбутнє ще не стали набутком масової свідомості [5]. Вплив сучасних суспільних тенденцій на систему освіти, на думку І. Предборської, виявляється в посиленні її ролі як джерела ідей, нового знання, технології, інформації; в усвідомленні імперативу виживання і глобальної відповідальності за свої дії, що визначається мірою духовного в кожній людині; а також в урізноманітненні соціальних укладів суспільства, що зумовлює потребу в гнучкості мислення, сприйняття світу та діалозі культур [10]. Освітянський процес повинен бути націлений на відпрацювання умінь аналізувати оточуючі події, явища, критично мислити, налагоджувати свій

внутрішній стан та перспективно вирішувати нагальні проблеми, керуючись відповідальністю, що автоматично накладається.

У зв'язку з даними процесами в сучасному освітянському процесі України визначились ряд проблем, які актуалізують процес управління освітою та вимагають негайного вирішення.

Більшість студентів та викладачів не мотивовані нині до кропіткої навчальної роботи та збагачення свого світогляду: з одного боку — сумніви щодо подальшого працевлаштування за професією, з другого — усвідомлення відсутності суспільної підтримки та соціального захисту. Суспільство не забезпечує систему стимулів, яка б могла виражатися, наприклад, у диференціації заробітної плати для тих, що отримали науковий ступінь бакалавра, спеціаліста чи магістра, і т. п. Науковці зазначають, що «сама мотивація породжує трудову активність, впливає на формування мети, вибір шляхів її досягнення, є психологічним фактором діяльності» [4; 111]. Український студент не конкурентоспроможний, оскільки дипломи вищих навчальних закладів України не визнаються іншими державами. Сьогодні здобуття освіти означає для багатьох студентів отримання диплому в якості «перепустки» у престижнішу трудову діяльність, і не більше.

Студенти прагнуть не до накопичення знань, а до оволодіння навичками пошуку інформації. Навички пошуку інформації корисні тільки тоді, коли студент володіє необхідною сукупністю знань середньої школи та отримав базові знання з обраної спеціалізації у вищій школі.

Розрізняють зовнішній та внутрішній, активний направлений та активний ненаправлений, а також пасивний пошук інформації. Внутрішня модель зовнішнього світу в свідомості студента обумовлює зовнішній і внутрішній пошук інформації. З одного боку, все, що студент вивчає у виші, приладжується до цієї наперед існуючої моделі, засвоюється згідно із здібностями студента. З другого боку, внутрішня модель зовнішнього світу є динамічною і змінюється під впливом навчальної інформації, яку студент засвоює. Таким чином розширюються здібності студента та відбувається його професійна підготовка. Активний пошук навчальної інформації відбувається при наявності певної обізнаності студента про місцезнаходження інформації, її цінність для студента, і він готовий впустити її у свою внутрішню модель. Пасивний пошук інформації полягає у сприйнятті загальної інформації, при цьому саме джерело інформації визначає відбір навчальної інформації, що призводить до пасивності сприйняття всього матеріалу [2].

Практика показує, що студенти користуються схемовідтворювальним принципом у навчанні без глибокого розуміння предмета, тобто без розуміння необхідності засвоєння глибин предмета. При чому це відбувається як при вивченні нарисної геометрії, так і іноземної мови. Цей процес набирає масового характеру. Таким чином, для сучасного студента характерним в цілому є зовнішній пасивний пошук інформації, безініціативна навчальна діяльність.

Сьогодні багато вчених констатують той факт, що існує відірваність між середньою та вищою школами у рівні підготовки молодого покоління. Відсутність певних дисциплін або недосконале їх вивчення в середній школі призводить до втрати часу на оволодіння необхідними знаннями зі шкільної програми замість удосконалення та поширення набутих знань [1]. Одні вчителі та викладачі намагаються усіма силами подолати дану «прірву», інші ж активно користуються сформованим устроєм і тим самим ще більше ускладнюють вирішення сучасних освітянських проблем. На жаль, відсутнє усвідомлення того, що від якості роботи кожної людини на своєму робочому місці залежать в кінцевому результаті загальні показники розвитку економіки, науки, культури, освіти. Тобто відсутнє усвідомлення відповідальності кожної людини за загальний розвиток суспільства.

Сучасний світ вимагає від особистості бути гнучкою, ініціативною, впевненою в собі, винахідливою, здібною до виконання понадпланових завдань, досвідченою у позаплановій діяльності, а також бути відповідальною за наслідки своєї діяльності. Особливої необхідності набувають індивідуальні рішення. Вони є більш оригінальними та обережними, ніж колективні. «Врахування думки більшості (яке передбачає, як правило, усереднення оцінок) конструктивне в разі широкої поінформованості та професійної однорідності тих, хто приймає рішення» [7; 186]. Українська система освіти на сьогоднішній день поки що не позбулась повністю тоталітарного минулого. Сприйняття індивідуальних думок відбувається дуже важко, хоча саме вони є необхідними для розуміння нестандартних ситуацій та знаходження оптимальних рішень. «Особливо важливі індивідуальні висновки для визначення ступеня ризику (наприклад, в екстремальних ситуаціях), оскільки індивід більш чутливий до небезпеки, ніж колектив» [7; 187].

З погляду утвердження нових освітянських орієнтирів, перевага повинна надаватись тим принципам, що направлені на розвиток індивідуальних інтелектуально-духовних ресурсів, хоча це є надзвичайно важким, витратним та довгоочікуваним процесом. Незрілість духовного розвитку

допускає нав'язування оцінок, норм, ідеалів ззовні, сприяє порушенню стабільності суспільства, а найнебезпечніше маніпулюванню свідомістю. Маніпуляції особливо піддається молодь, що проходить стадію соціалізації та формує систему цінностей, характеризується сильною вразливістю та здатністю засвоювати величезні об'єми інформації. «Маніпуляція свідомістю є можливою в умовах контролю інформації та комунікації, які визначають суспільну думку та зразки масової діяльності. Маніпуляція, як правило, націлена на те, щоб змусити людей приймати чи не приймати участь у вкоріненій практиці» [3; 62]. На жаль, сучасне студентство є яскравим прикладом жертви маніпуляції, що піддається нав'язуванню сучасних ідеалів споживацької свідомості. Через незрілість критичного мислення, брак самостійності українські студенти не можуть вирватись з пут оточуючих маніпулятивних технологій.

Український освітнянський процес керується в більшості векторами європейського освітнього простору, серед яких науковці виділяють адекватність знань, уміння і компетентність у мінливому світі, гарантія вибору і доступність європейських цінностей, стимулювання перманентної освіти, багатоступеневість у сфері освіти і т. д. [10]. Саме тому українське суспільство повинно терміново прикласти всі зусилля, щоб українські студенти могли слідувати даним векторам без перешкод. Необхідна оптимізація всіх зусиль та засобів задля отримання позитивних результатів, оскільки лише в їхній сукупності можна досягти успіху. Цьому сприятиме продумане цілеспрямоване поєднання інформаційних, комунікаційних, технологічних, економічних, політичних та інших процесів.

Створення інформаційно-освітнього простору, на думку науковців, є конструктивною основою побудови навчально-виховного процесу, який задовольняв би сучасні вимоги до освіти, реалізував ідеї безперервної освіти та мотиваційно-цільову готовність суб'єктів до неї. Даний простір складається з фізичного загального інформаційного простору, тобто простору спільної навчальної діяльності, віртуального простору гіпертекстів та ієрархічних систем простору в категоріях їх загального, особливого, одиничного [10].

За вимогами Болонського процесу, у розподіленні годин між аудиторними заняттями та самостійною роботою все більша кількість віддається останній. При цьому простежується поступове скорочення педагогічного складу, не зважаючи на збільшення відповідальності, а отже, створення додаткового напруження, кожного педагога за вихованців. Гостро стоїть питання про впорядкування дієвої системи підтримки освітян, оскільки підвищення відповідальності вимагає посилення мотивації. Задоволення локальних життєво необхідних потреб освітян та забезпечення їх сучасними здобутками світового співтовариства сприятиме подальшому розвитку цілої освітянської системи та кожної особистості зокрема. Через освіту повинні узгоджуватись зовнішні світові та державні вимоги із внутрішніми потребами особистості.

Отже, перед тим, як запроваджувати реформи, здійснювати регулювання в освітянській галузі, необхідно продумати певну програму, яка, враховуючи кожний аспект сутності управління, буде аналізувати сучасний стан галузі, її проблеми, можливі крайнощі та спонукати до потрібної системної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Браилов А. Ю. Особенности обучения инженерной графике в современных условиях / А. Ю. Браилов // *Технічна естетика і дизайн*. — К.: Віпол, 2011. — Вип. 8. — С. 44–49.
2. Дмитриева М. С. Управление учебным процессом в высшей школе / М. С. Дмитриева. — Новосибирск, 1971. — 180 с.
3. Кадієвська І. А. Молодь як мішень для маніпуляторів свідомості / І. А. Кадієвська // *Наукове пізнання: методологія та технологія*. — 2011. — № 2. — С. 60–64.
4. Калашник Н. Г. Соціалізація особистості засобами естетичного виховання та фізичної культури: наукова монографія / Н. Г. Калашник, В. В. Феуерман. — Сімферополь: ВАТ «Сімферопольська міська друкарня», 2008. — 296 с.
5. Кремень В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації: монографія / В. Кремень, В. Ткаченко. — К.: Вид. центр «ДрУк», 1999. — 441 с.
6. Кремень В. Г. Філософія управління: підручник / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. — [2-ге вид.]. — Харків: НТУ «ХПІ», 2008. — 524 с.
7. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / С. Б. Кримський. — К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. — 240 с.

© **Кравченко А. А.**

8. Плахов В. Д. Традиции и общество: Опыт философско-социологического исследования / В. Д. Плахов. — М.: Мысль, 1982. — 220 с.
9. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [Уклад. Л. О. Пустовіт та ін.] — К.: Довіра, 2000. — 1018 с. — (Б-ка держ. службовця. Держ. мова і діловодство).
10. Філософські абрисы сучасної освіти: монографія / [І. Предборська, Г. Вишинська, В. Гайденко та ін.; за заг. ред. І. Предборської]. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 226 с.

Кравченко А. А. — кандидат історичних наук, докторантка Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова.

УДК: 1(93)+1(3)

НАВЧАННЯ ІСТИНИ І НОВИХ ФОРМ ЖИТТЯ В ЕЛЛАДІ: КОНТЕКСТ ПАЙДЕЙЇ

В статті досліджується проблема формування ідеалу освіченої людини в Стародавній Греції. Розкривається значення та сутність терміну «пайдейя» як теоретичного концепту та практики «турботи про себе». Доводиться його важливість для розуміння проблем освіти в сучасному світі.

Ключові слова: античність, пайдейя, освіта, виховання, рефлексія.

ОБУЧЕНИЕ ИСТИНЫ И НОВЫХ ФОРМ ЖИЗНИ В ЭЛЛАДЕ: КОНТЕКСТ ПАЙДЕЙИ

В статье исследуется проблема формирования идеала образованного человека в Древней Греции. Раскрывается значение и сущность термина «пайдейя» как теоретического концепта и практики «заботы о себе». Доказывается его важность для понимания проблем образования в современном мире.

Ключевые слова: античность, пайдейя, образование, воспитание, рефлексия.

THE EDUCATION OF TRUTH AND NEW LIFE FORMS IN HELLAS: THE CONTEXT OF PAIDEIA

The article investigates a problem of formation of the ideal of an educated man in Ancient Greece. The meaning and essence of the term «Paideia» as a theoretical concept and practice of «taking care of themselves» is explored. It's importance for the understanding of educational problems in modern world is grounded.

Key words: antiquity, Paideia, education, upbringing, reflection.

Постановка проблеми. Дослідження проблем освіти призводить до виходу за межі вузько педагогічної тематики, з необхідністю обумовлюючи філософську рефлексію. Адже не можна локалізувати навчання та виховання тільки однією сферою суспільного буття. Потрібно зважати, що освіта тісно пов'язана із відтворенням людського способу буття. Якщо більшість сфер соціально-економічного життя людини створюють засоби для життя, то освіта є однією з небагатьох галузей, яка спрямована на відтворення самої людини. Подібне розуміння освітньої діяльності було сформоване ще за часів Стародавньої Греції.

Актуальність звернення до античності визначається нагальною необхідністю розібратися з проблемами сучасності, осмислити ті процеси, що відбуваються в царині освіти в наші дні. Слід зауважити, що адекватне розгортання логіки реформування теперішнього неможливе поза рефлексивним осмисленням минулого. Таким чином, актуальним є завдання включення досвіду античності в контекст проблем, які сучасність ставить перед освітнім простором. Можна погодитись з думкою М. Бібіхіна про те, що «античність не в далекому минулому, а завжди з нами, не як історичний факт, а як факт нашої історії»[1, с. 261]. Тому в даному дослідженні античний ідеал освіти представлений як актуальний факт історії нашої освіти.